

STUDIUL MATERIALELOR PALEOFAUNISTICE DIN UNELE AȘEZĂRI FEUDALE RURALE DIN MOLDOVA

DE

SERGIU HAIMOVICI și ION COJOCARU

Cercetări cu privire la resturi din așezări rurale ale feudalismului dezvoltat nu s-au executat pînă acum în țara noastră, studiul de față reprezentînd de aceea un început în această privință ; el are însă dezavantajul că nu putem face nici o comparație cu paleofauna unor stațiuni din aceeași epocă situate în cadrul teritoriului patriei.

A fost studiat materialul faunistic aparținînd la cinci așezări¹ cantitatea sa ridicîndu-se la 1 412 fragmente determinate, care sînt însă din păcate repartizate foarte inegal în cadrul stațiunilor cercetate. Aproape în totalitate aceste fragmente reprezintă resturi menajere.

Așezările sînt situate în cadrul a două unități geografice distincte. Una dintre ele — Hlincea — se găsește pe malurile pîriului Nicolina (șesul Bahluiului) în imediata apropiere a orașului Iași (actualmente făcînd parte din acest municipiu), dar avînd în apropiere înălțimile de circa 400 de metri la Repedea și Bîrnova și astăzi puternic împădurite. Celelalte patru — Negrești, Obîrșia, Mălești și Siliște-Negoești — aparțin zonei precarpatice din jud. Neamț, Negrești (com. Dobreni) este situat în partea superioară a depresiunii Cracăului, spre poalele masivului Stînișoara, la înălțimea de aproape 600 m, regiunea fiind bine împădurită. Obîrșia, Mălești și Siliște-Negoești (toate în sat Borniș, com. Dragomirești) aparțin bazinului Valea Mare, afluent al Moldovei ; în jur există dealuri de peste 300 m, în parte acoperite de păduri.

TABELUL I

Frecvența speciilor de mamifere determinate în materialul faunistic de la Hlincea

Specia	Fragmente		Indivizi prezumați	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	96	64,44	9	40,90
<i>Sus scrofa domesticus</i>	38	35,50	7	31,81
<i>Ovicaprinae (Ovis et Capra)</i>	7	4,70	2	9,09
<i>Equus caballus</i>	2	1,34	1	4,55
<i>Canis familiaris</i>	2	1,34	1	4,55
<i>Capreolus capreolus</i>	2	1,34	1	4,55
<i>Sus scrofa ferus</i>	2	1,34	1	4,55
Total	149		22	

În stațiunea de la Hlincea, cantitatea de resturi care a putut fi determinată, se ridică la un număr total de 152 de fragmente osoase. Majoritatea covârșitoare, adică 149 aparțin mamiferelor, ele fiind repartizate la șase specii domestice și două sălbatice ; doar trei provin de la păsări și anume de la găina domestică. În tabelul I, alăturat, dăm pentru mamifere frecvența speciilor, atît pe fragmente, cît și ca număr de indivizi prezumați. Menționăm că printre resturile de mamifere există un

¹ Materialul a fost colectat de colega Rodica Popovici cu ocazia săpăturilor și dat nouă pentru studiere ; îi aducem mulțumiri și pe această cale.

fragment din diafiza unui humerus care ar putea aparține, dar cu o doză mare de probabilitate, cerbului (*Cervus elaphus*). De asemenea există o vertebră C₄, care s-ar putea să provină de la o femelă de bour (*Bos primigenius*) fiind relativ mult mai masivă în raport de celelalte oase ale taurinelor găsite în așezare; totuși ea ar putea să aparțină și unui mascul domestic de talie foarte mare (mai masiv decât taurul reprezentat printr-un metacarp cu lungimea de 187 mm, căruia i-am aproximat o înălțime la greabăn de 1,17 m, deci nu prea mare, care a fost și el descoperit în materialul de la Hlincea). Având în vedere cele de mai sus, nu am trecut nici cerbul și nici bourul printre speciile sălbatice determinate. Trebuie specificat că aproape în totalitatea sa, materialul faunistic găsit în așezarea de la Hlincea, provine din stratele din secolele XIV—XV.

Așezarea de la Negrești este situată, așa cum am arătat, la altitudinea cea mai înaltă, în cadrul celor cinci stațiuni luate în considerare. Aici au fost determinate 323 de resturi dintre care aproape totalitatea lor (305 fragmente) aparțin mamiferelor. Doar 12 resturi provin de la păsări, respectiv de la găina domestică și numai 6 de la pești teleosteeni, pentru care însă nu s-a reușit a se da o diagnoză specifică. Speciile de mamifere determinate sînt reprezentate prin animale domestice (taurine, porcine, ovicaprine și cal) cît și prin patru specii sălbatice (cerbul, căpriorul, mistrețul și iepurele). Frecvența lor este dată în tabelul II.

TABELUL II

Frecvența speciilor de mamifere determinate în materialul faunistic de la Negrești

Specia	Fragmente		Indivizi prezumați	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	85	27,87	9	21,44
<i>Sus scrofa domesticus</i>	166	54,43	17	40,48
<i>Ovicaprinae (Ovis et Capra)</i>	24	7,87	5	11,90
<i>Equus caballus</i>	6	1,97	4	9,52
<i>Cervus elaphus</i>	8	2,62	3	7,14
<i>Capreolus capreolus</i>	3	0,98	1	2,38
<i>Sus scrofa ferus</i>	4	1,31	2	4,76
<i>Lepus europaeus</i>	9	2,95	1	2,38
Total	305		42	

Menționăm că aproape în totalitatea sa materialul faunistic descoperit la Negrești provine din secolul XVII.

Dintre cele trei așezări din cadrul actualului sat Borniș, la Mălești au fost descoperite foarte puține resturi de faună, material ceva mai mult s-a găsit la Obîrșia dar el apare mult mai abundent în stațiunea de la Siliște-Negoști, unde au fost determinate 774 de fragmente.

Astfel, la Mălești am găsit 64 de resturi osoase de mamifere și doar două de păsări, provenind ambele de la găina domestică. Dintre mamifere au fost evidențiate șase specii de animale domestice, adică taurinele, porcinele, ovicaprinele (oaia și capra) calul și cîinele și doar una sălbatică și anume căpriorul.

În tabelul III, este dată frecvența speciilor de mamifere.

TABELUL III

Frecvența speciilor de mamifere determinate în materialul faunistic de la Mălești

Specia	Fragmente		Indivizi prezumați	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	20	31,25	4	26,67
<i>Sus scrofa domesticus</i>	34	53,14	6	40,00
<i>Ovicaprinae (Ovis et Capra)</i>	2	3,12	1	6,67
<i>Equus caballus</i>	4	6,25	2	13,32
<i>Canis familiaris</i>	2	3,12	1	6,67
<i>Capreolus capreolus</i>	2	3,12	1	6,67
Total	64		15	

Facem mențiunea că materialul faunistic de la Mălești, deși puțin, are avantajul că el aparține în totalitate secolelor XIV—XV.

În așezarea de la Obîrșia, materialul osteologic determinat se ridică abia la 97 de resturi, dintre care 94 aparțin mamiferelor. Restul de trei fragmente sînt repartizate astfel: unul aparține peștilor teleosteeni, dar diagnoza specifică a fost imposibilă, iar două provin de la păsări și anume de la găina domestică. Mamiferele sînt reprezentate doar prin cinci specii, toate domestice: taurinele, porcinele, ovicaprinele (oaia și capra) cît și calul. În tabelul IV dăm frecvența speciilor de mamifere.

TABELUL IV

Frecvența speciilor de mamifere determinate în materialul faunistic de la Obîrșia

Specia	Fragmente		Indivizi prezumați	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	32	34,04	5	23,82
<i>Sus scrofa domesticus</i>	46	48,94	12	57,14
<i>Ovicaprinae (Ovis et Capra)</i>	10	10,64	2	9,52
<i>Equus caballus</i>	6	6,38	2	9,52
Total	94		21	

Menționăm că materialul faunistic de la Obîrșia este în cea mai mare parte provenit din straturi în care el nu a putut fi bine departajat pe secole, încît îl socotim ca aparținînd secolelor XIV—XVII.

Așezarea de la Siliște-Negoești conține resturi faunistice abundente, dar totuși numărul de specii se păstrează de asemenea restrîns. Astfel, au fost găsite patru fragmente aparținînd peștilor teleosteeni, dintre care două se pare că provin de la un același individ cam de 25—30 cm lungime, ce face parte, cu probabilitate, din specia *Cyprinus carpio* (crapul). Păsările sînt reprezentate prin 25 piese osoase, 24 dintre ele aparținînd găinii domestice, iar unul, un tarsometatars, foarte mic și gracil, provine de la o păsărică din ordinul passeriformes (în care intră păsărelele cîntătoare), dar nu i s-a putut da o diagnoză diferențială specifică. Cele 745 de resturi de mamifere se repartizează la cele șase specii obișnuite de mamifere domestice și la încă trei sălbatice: căpriorul, cerbul și mistrețul (vezi tabelul V cu frecvența lor specifică).

TABELUL V

Frecvența speciilor de mamifere determinate în materialul faunistic de la Siliște-Negoești

Specia	Fragmente		Indivizi prezumați	
	Nr. abs.	%	Nr. abs.	%
<i>Bos taurus</i>	331	44,43	37	31,90
<i>Sus scrofa domesticus</i>	259	34,77	39	33,62
<i>Ovicaprinae (Ovis et Capra)</i>	78	10,47	18	15,52
<i>Equus caballus</i>	67	8,99	15	12,93
<i>Canis familiaris</i>	6	0,81	3	2,59
<i>Capreolus capreolus</i>	2	0,27	2	1,72
<i>Cervus elaphus ?</i>	1	0,13	1	0,86
<i>Sus scrofa ferus ?</i>	1	0,13	1	0,86
Total	745		116	

Trebuie să arătăm că toate resturile celor trei specii de mamifere sălbatice ridică o serie de probleme. Astfel, în ceea ce privește căpriorul, au fost găsite doar două resturi, ambele de coarne: unul cuprinde cele două ramificații ale vârfului, încît nu se poate spune despre el dacă provine de la un individ doborît sau reprezintă un corn adunat; celălalt fragment este alcătuit dintr-o bază ce cuprinde rozeta și este cu precizie un corn lepădat. Cerbul este reprezentat printr-un rest de atlas fragmentar, dar diagnoza nu este cu totul sigură. Mistrețul are tot un singur rest, simfiza unei mandibule, cu lungimea doar de 73 mm, pe care am socotit-o că provine de la un individ femel, dat fiind faptul că alveolele

caninilor sînt relativ mici; n-ar fi exclus totuși ca fragmentul osos să aparțină poate unui porc domestic. S-ar putea așadar ca în cadrul materialului faunistic provenit de la Siliște, mamiferele sălbatice, precis vîinate, să lipsească.

În ceea ce privește materialul osteologic din așezare menționăm, că în parte, el aparține secolelor XIV—XV, secolului XVI și secolului XVII, iar în parte, întrucît nu s-a putut executa o departajare exactă secolelor XIV—XVII. De asemenea, mai adăugăm că 50% din fragmentele aparținînd calului (33 de piese osoase) provin din caseta 3, din apropierea loc. 20 și reprezintă poate resturile a doi indivizi aruncați într-o groapă.

În cele ce urmează vom da caracteristicile morfo-biometrice ale speciilor de animale determinate în cele cinci așezări după cum rezultă ele din studiul somatoscopic, cit și din măsurătorile ce s-au putut executa pe diferite resturi osoase.

Peștii teleosteeni. Dintre cele 11 resturi provenite de la pești, așa cum am arătat, doar două și anume un opercular puțin fragmentat și un subopercular, aparțin ambele, cu o oarecare probabilitate, unui individ de *Cyprinus carpio* de talie mică spre mijlocie (25—30 cm); pentru celelalte resturi, reprezentate prin radii osoase ale aripioarelor și prin coaste, nu s-a putut da o diagnoză diferențială specifică, dar menționăm că ele provin de la pești de mărime mică și mijlocie.

Păsările. De la acest grup avem în total 44 de resturi, unul aparținînd la o păsărică pentru care nu s-a putut da diagnoza specifică, iar toate celelalte găinii domestice (*Gallus domesticus*). De la aceasta din urmă, cu excepția unor resturi de craniu și vertebre cervicale, au fost găsite toate părțile scheletului. Măsurătorile executate pe oasele membrilor ne arată că sîntem în fața unui tip de talie mică, cu dimorfismul sexual relativ șters, așa-zisa „găină țărănească”, caracteristică în regiunile noastre nu numai în evul mediu, ci chiar pînă aproape în contemporaneitate.

Mamiferele sălbatice. După cum se poate constata din tabelele I—V s-au pus în evidență patru specii de mamifere sălbatice: cerbul, căpriorul, mistrețul și iepurele. Deși toate au cam același număr de resturi, prezența lor în diversele așezări este diferențiată, iepurele apărînd doar la Negrești. Lipsa acestui grup de specii la Obîrșia poate fi doar întâmplătoare, putîndu-se datora cantității relativ mici de resturi faunistice găsite în această stațiune. Nu același lucru se poate spune privitor la așezarea de la Siliște, unde datorită numărului mare de fragmente osoase, prezența și frecvența unor specii nu mai poate fi aleatorie (am arătat că este posibil ca în acea stațiune să nu fi existat deloc animale vîinate).

În ceea ce privește cerbul, cit și căpriorul, acolo unde ele au fost puse precis în evidență, s-au găsit nu numai porțiuni de coarne (după care nu se poate ști întotdeauna dacă respectivele specii au fost sau nu vîinate, întrucît resturile de coarne pot proveni uneori și de la piese lepădate) ci și fragmente osoase care atestă indubitabil că acei indivizi au fost doborîți. Mistrețul a fost evidențiat prin aceea că, biometric, dar uneori numai somatoscopic (întrucît nu s-au putut executa măsurători), resturile respective le întreceau cu mult ca mărime pe cele ale porcului domestic.

Dată fiind penuria materialului aparținînd celor patru specii sălbatice, deși el a fost prelucrat și biometric, ne este imposibil să dăm relații prea ample cu privire la caracteristicile lor. Se pare că ele erau, în medie, cel puțin de aceeași mărime cu exemplarele actuale ale speciilor respective.

Mamiferele domestice. Din această grupă s-au găsit șase specii, care sînt cele mai comune animale domestice. Taurinele (*Bos taurus*) și porcinele (*Sus scrofa domesticus*) își dispută primul loc ca frecvență într-o așezare sau alta. Ovicaprinele (*Ovis aries* et *Capra hircus*) cit și calul (*Equus caballus*) sînt în cantitate mult mai mică. Foarte puține resturi prezintă cîinele (*Canis familiaris*), specie fără importanță economică directă, nefiind folosit în alimentație.

Taurinele sînt reprezentate în materialul nostru prin resturi aparținînd tuturor părților scheletului. Deși, ca pentru orice resturi menajere fărîmițarea apare destul de înaintată, totuși, la Siliște, s-au găsit două fragmente ceva mai mari de craniu, prezentînd și cepii coarnelor. După mărimea moderată și mică a acestora din urmă și avînd în vedere profilul liniei intercornuale a craniului, sîntem de părere că ne aflăm în fața tipului de vite zis brachyceros, găsit și în evul mediu timpuriu pe teritoriul țării noastre, cit și în alte regiuni ale Europei². Măsurătorile executate pe oasele membrilor, deși dau o amplă variabilitate dimensională, vin să arate că avem de-a face cu taurine de mărime relativ mică. O privire mai exactă asupra taliei ne este dată de posibilitatea aproximării înălțimii la greabăn după metapodalele întregi, care au fost găsite în număr de 16 în total, în trei dintre așezări (Hlincea, Obîrșia, Siliște). Variabilitatea taliei este amplă, ea mergînd de la 105,0—125,8 cm cu o medie de 114 cm, aproape asemănătoare și ea cu înălțimea medie la greabăn, găsită în alte așezări ale feudalismului timpuriu³. Se poate astfel conchide că în Moldova existau în evul mediu taurine de talie relativ mică, cu coarne scurte, cu o amplă variabilitate dimensională, care este caracteristică, după cum se știe, raselor de vite primitive, neameliorate, cu eficiență economică foarte scăzută. Se pare totuși, mai mult somatoscopic, că taurinele de la Hlincea apar ceva mai masive decît cele din celelalte așezări. Este

² S. Haimovici, *Studiul resturilor mamiferelor domestice descoperite în așezări din secolele VIII—XII situate în sud-*

estul României, în *SCIVA*, 35, 1984, 4, p. 312.

³ *Ibidem*, p. 313.

cunoscut faptul că D. Cantemir în *Descriptio Moldaviae* arată că în principat existau două tipuri de vite : unul de talie mică, în zonele de munte și altul mult mai mare, la șes, el constituind o marfă de export și fiind bine cotate pe piața de la Danzig⁴. Este destul de greu să credem însă că taurinele din bazinul Bahluiului, ceva mai mari totuși încă în secolele XIV—XV, să fi ajuns, spre sfârșitul secolului XVII și începutul secolului XVIII, la talia despre care vorbea Cantemir. Acest lucru ar fi necesitat o acțiune conștientă de ameliorare rasială, lucru care nu putea fi încă posibil în evul mediu. Considerăm că afirmațiile lui D. Cantemir trebuie verificate pe baza unui material osteologic amplu, aparținând taurinelor medievale, din zonele de mai joasă altitudine ale Moldovei.

Având în vedere repartizarea pe vârste a resturilor vitelor din așezările studiate (considerând apariția diverșilor dinți definitiv, gradul de erodare a acestora, cât și închiderea discurilor de creștere la epifizele osoase lungi) putem constata, că în toate cele cinci stațiuni, tabloul este oarecum asemănător. Tineretul are o frecvență mică ca de altfel și indivizii foarte bătrâni, cei mai mulți fiind adulți și maturi, pînă spre vîrsta de 10—12 ani. Așadar, vitele erau ținute cu precădere pentru scopuri utilitare, dar erau totuși, în general, sacrificate în perioada de optimum de exploatare economică, pentru a da și carne de bună calitate. Din stabilirea proporției sexelor pe baza celor 16 metapodale, reiese că 14 aparțin femelelor, unul provine de la un mascul și tot unul de la un castrat. Penuria castraților ne-ar duce la concluzia că vitele nu erau întrebuintate decît puțin la diferite munci (inclusiv cele agricole și cărașie), ci mai degrabă erau folosite ca producătoare de lapte (și ale derivatelor acestuia), dat fiind numărul mare de femele, cel puțin adulte, din materialul nostru.

Porcinele prezintă și ele, dat fiind frecvența înaltă a speciei printre resturile determinate, aproape toate părțile scheletului, dar cu precădere maxilare cu dinți, mai ales mandibula. După măsurătorile executate pe un material foarte fragmentar — porcinele fiind crescute în mod exclusiv pentru scopuri alimentare — putem conchide că, în cele cinci așezări, exista un porc de talie și masivitate cel mult medie, cu un bot alungit și alte caractere de primitivitate, ce-l apropia destul de mult ca aspect de strămoșul său, mistrețul, care de altfel am văzut că exista și el în zona din jurul stațiunilor arheologice, a căror faună a fost luată în studiu. Asemenea porcine se creșteau și în așezări din evul mediu timpuriu de pe teritoriul țării noastre⁵.

În ceea ce privește vîrsta de sacrificare (considerînd reperele enumerate la taurine) se poate constata că existau porci de toate vîrstele, de la cei de cîteva zile (un asemenea purcel a fost găsit la Siliște), la tineret, adulți, maturi și chiar de 8—10 ani. Totuși majoritatea o formează indivizii la care dentiția definitivă este împlinită și chiar ușor erodată, fenomen ce pare de neînțeles la o specie folosită doar ca furnizoare de carne și grăsime. Întrucît o repartitie asemănătoare pe vîrste, am găsit-o și în așezări feudale timpurii, dar chiar în cele protoistorice, credem că am dat o explicație satisfăcătoare a acestui fapt, în lucrările noastre precedente⁶. Mai amintim că, mai ales pe baza maxilarelor inferioare la care se găsește caninul sau alveola acestuia, am putut executa și raportul dintre sexe ; cum era de așteptat, pentru indivizii adulți și maturi, se observă o predominare netă a femelelor.

Ovicaprinele au resturi osoase relativ puține și totodată foarte fragmentare ; predomină maxilarele cu dinți, cât și dinți izolați. Datorită acestor motive, diagnoza diferențială între *Ovis* și *Capra* a fost mult îngreunată. La Siliște a fost găsit un fragment de craniu de berbec la care s-a păstrat regiunea frontală și cepii cornelor, ce nu apar prea masive ; la Hlincea există un rest de craniu de *Ovis* femel, care poartă un corn mic, cu aspect caprin, arătînd prezența unor oi cornute (existența acestui fragment nu exclude însă și prezența unor femele acornute). Tot la Hlincea s-a găsit un corn fragmentar, aparținînd unei femele de *Capra*, care, după morfologie, aparține tipului „hircus”. Dintre oasele lungi, diagnoza diferențială a putut fi executată doar pe trei resturi : un fragment de radius aparține genului *Capra*, iar alte două, unul de humerus și altul de metatars provine de la genul *Ovis*. Se pare totuși, că în toate cele cinci stațiuni, ovinele întreceau cert caprinele.

Considerînd momentul sacrificării, avînd drept îndreptar resturile de maxilare cu dinți, abia 1/5 aparține tineretului de diferite vîrste, restul provenind de la adulți și de la maturi, aceștia din urmă avînd o dentiție puternic erodată, ajungînd astfel pînă spre 8—10 ani. Se constată astfel că ovicaprinele, ca și cornutele mari, erau ținute mai întîi pentru scopuri utilitare (lapte, lînă) și în mod secundar ca furnizoare de carne.

În ceea ce privește talia cornutelor mici, cât și alte caracteristici, ca de exemplu prezența batalilor (masculilor castrați), ele sînt greu de precizat, întrucît nu am avut elemente după care nici măcar să putem aproxima înălțimea la greabăn ; de asemenea, nu s-au putut executa suficiente măsurători. Se pare însă că atît ovinele cît și caprinele erau de talie mijlocie.

Calul are și el relativ puține resturi, dar trebuie să menționăm, că acestea apar oarecum tot atît de fragmentare ca și ale speciilor de care ne-am ocupat mai sus ; mai mult chiar, unele piese osoase

⁴ D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, 1973, p. 115.

⁵ S. Haimovici, *op. cit.*, p. 314.

⁶ *Ibidem*, p. 314.

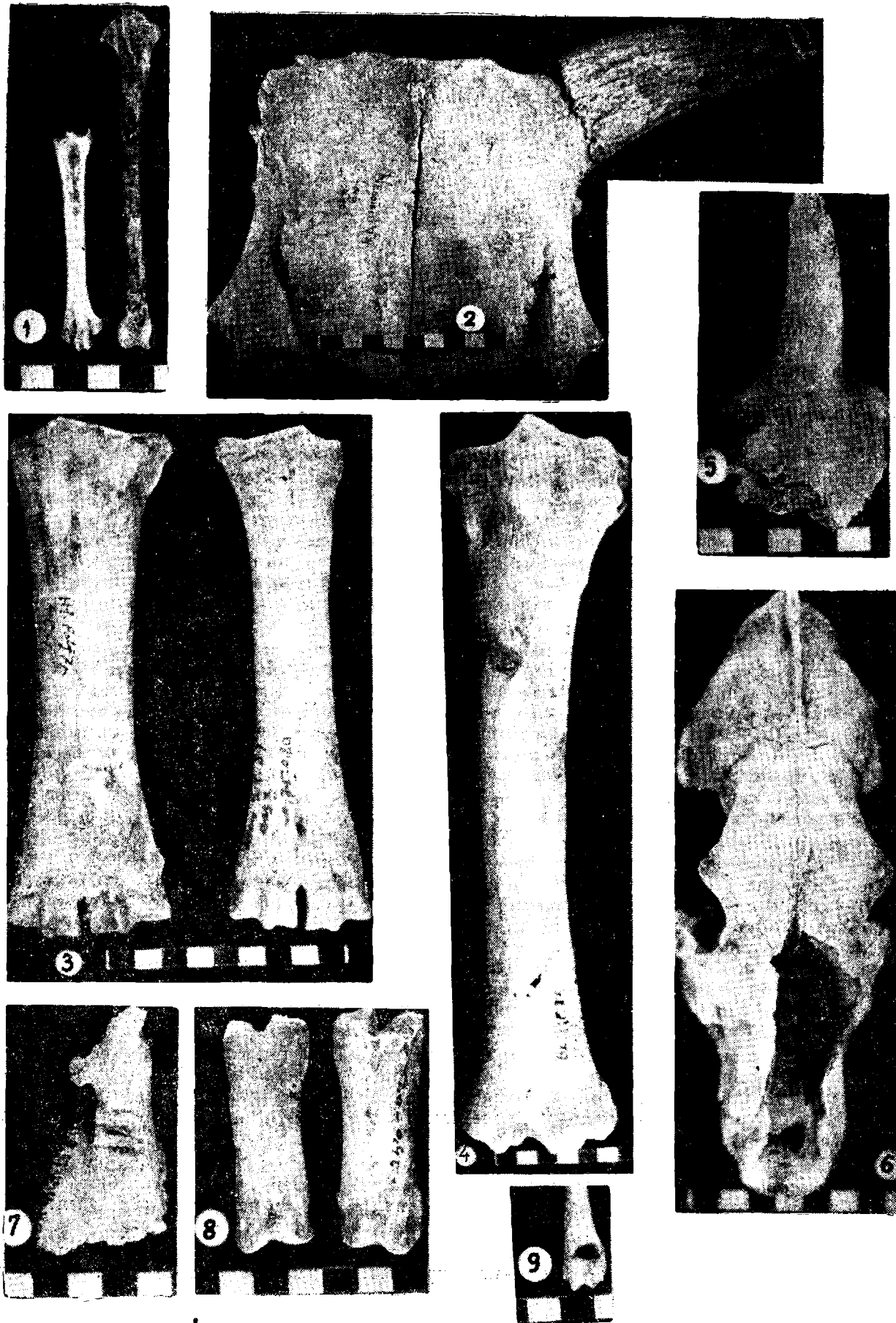

Fig. 1.1, Gallus domesticus, tibiotsars, la dreapta (Siliște) și tarsometatars de femelă, la stînga (Negrești); 2, Bos taurus, craniu fragmentar (Siliște); 3, Bos taurus, metacarpe, la stînga de mascul (Hlincea); la dreapta de femelă (Siliște); 4, Equus caballus, tibie (Siliște); 5, Ovis aries, corn de femelă (Hlincea); 6, Canis familiaris, craniu (Mălești); 7, Capreolus capreolus, corn de la un individ doborît (Hlincea); 8, Cervus elaphus, falange I (Negrești); 9, Lepus europaeus, humerus fragmentar (Negrești)

poartă și urme de ardere. Putem astfel conchide că, cel puțin în anumite ocazii, acest animal era de asemenea folosit în alimentație.

Cu privire la momentul sacrificării, precizăm că la Hlincea am găsit un fragment de mandibulă cu I₃ ieșind, care ar proveni deci de la un individ de 4½ ani. De asemenea, există dinți jugali de lapte, ce arată existența unor exemplare cu dentiția definitivă însă neimplinită. Cele mai multe resturi provin însă, cum era de așteptat, de la maturi, cu dentiția mai mult sau mai puțin erodată (în lipsa unor incisivi nu se poate stabili totuși vârsta exactă).

Prin puținele măsurători executate, cit și somatoscopic, ajungem la concluzia că sîntem în fața unui cal de mărime medie; de altfel, după singurul os lung întreg, o tibie, găsită la Siliște, s-a putut aproxima o înălțime la greabăn de 1,33 m.

Cîinele este rar, el găsindu-se doar în trei din cele cinci așezări. Resturile sale apar mai puțin fragmentare decît ale altor mamifere, fapt ce nu poate surprinde la această specie necomestibilă. Cele cîteva măsurători executate pun în evidență un cîine de mărime mijlocie și mare. La Mălești, s-a găsit un craniu relativ bine păstrat, care prezintă unele caracteristici tipologice ce-l apropie de ogar.

După cele rezultate din capitolul precedent, este clar că una dintre ocupațiile principale ale locuitorilor din toate cele cinci așezări era creșterea animalelor, care cu excepția porcului (cîinele nu intră la socoteală), erau ținute așa cum am arătat, mai întii mai mult pentru scopuri utilitare și apoi deveneau furnizoare de carne. Pe primul loc în această privință se plasează taurinele (chiar în acele stațiuni unde porcinele au frecvența cea mai înaltă), care se știe că au o talie specifică mare (o vită dă o cantitate de carne cam cît trei porci). Deși resturile calului sînt puține, totuși și el contribuia cu o cotă deloc neglijabilă, dată fiind mărimea sa, la acoperirea necesităților de proteine animale ale locuitorilor stațiilor luate în studiu. În ceea ce privește ovicaprinele, ele au o frecvență joasă în toate așezările a căror faună a fost studiată de noi. D. Cantemir vorbește despre cantitatea foarte mare de oi existente în principat, arătînd că mai ales în ținuturile din apusul Moldovei (deci în zona pericarpatică) creșterea ovinelor era singura ocupație cu care se îndeletniceau locuitorii acelor regiuni⁷. De asemenea, menționează că, în număr mare (peste 60 000 pe an), acestea erau duse de negustorii greci la Constantinopol pentru „luătoria sultanului“ (de altfel o serie de călători străini, care au trecut prin Moldova în secolul XVI și XVII, relatează același lucru, unii ridicînd numărul chiar la 200 000—300 000 de capete anual⁸). Dacă nici D. Cantemir și nici acei călători nu exagerează, înseamnă că într-adevăr se făcea un comerț de mare anvergură cu ovinele moldovene, care erau crescute pentru a fi trimise în străinătate, întrucît, după cum reiese din studiul nostru, localnicii nu agreau carnea de oaie, ci pe aceea de taurine și în al doilea rînd pe cea de porc. La urmă trebuie menționată și găina domestică, care a fost găsită și ea în toate stațiunile, dar cu resturi puține. Talia foarte mică a speciei face ca importanța ei să fie cu totul minoră, ea furnizînd însă pe lîngă carne și ouă.

O altă ocupație, care iese în evidență la o analiză mai atentă a speciilor găsite și a frecvenței lor, este vînătoarea. Cu excepția stațiunii de la Obîrșia, în celelalte așezări există și mamifere sălbatice, frecvența acestora ajungînd chiar la Negrești la 7,86% fragmente și 16,66% indivizi prezumați din totalul de resturi ale mamiferelor găsite acolo. Se confirmă astfel, că în Moldova medievală, răzeșii aveau drept de vînătoare (probabil cu excepția braniștilor), iar țărani dependenti puteau vîna și ei dînd stăpînului „dijmă“ în natură din ceea ce prindeau; nu este exclus nici braconajul, care se executa relativ ușor în acel răs timp, cînd încă nu existau arme de foc primitive, care să facă zgomot puternic. Precizăm că noi ne referim aici la vînatul mare (artiiodactilele zise „nobile“: căpriorul, mistrețul și mai ales cerbul), vînatul mic cu păr și cel cu pene probabil că era la îndemîna oricui. Am arătat că la Siliște este posibil să nu apară deloc specii vîmate (desigur frecvențele sînt acolo mai reale decît în oricare alta din așezările studiate, datorită cantității relativ mari de material faunistic descoperit). Ne punem întrebarea dacă acest fenomen nu se explică prin faptul că satul a stat multă vreme sub jurisdicția episcopiei de Roman și poate clericii opreau pe țărani dependenti lor să practice vînătoarea speciilor „nobile“⁹.

Pescuitul, dat fiind cantitatea mică a resturilor teleosteenilor, pare a se fi executat doar sporadic și deci importanța sa economică era aproape nulă.

Desigur, prezența cerbului, a mistrețului și căpriorului în zona pericarpatică a Neamțului nu este de loc surprinzătoare. La Hlincea însă (pe lîngă mistreț și căprior, care se găsesc și actualmente în zonă), se pare că a fost găsit și cerbul. Oare această specie și, îndrăznim să spunem, chiar bourul, mai hălăduiau în secolul al XIV-lea pe șesul Bahluiului, în apropierea viitorului oraș de scaun, sau mai bine spus, în imensele păduri din coasta Iașului. Oricum, între caracteristicile faunei de la Hlincea

⁷ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 115.

⁸ *Ibidem*, p. 115; vezi și p. 120, nota 1.

⁹ D. R. H. A. *Moldova*, II (1449—1486), p. 189—190.

și aceea din stațiunile pericarpatiche, nu par a exista diferențe demne de reținut și credem că acest lucru se datorează faptului că mediul geografic ambiant mai era încă destul de asemănător, în zona de „cîmpic” a Moldovei centrale, cu cel din regiunile precarpatiche moldovene, în ambele aceste zone predominînd, în evul mediu, mari masive forestiere, formate din păduri de foioase.

L'ÉTUDE DES RESTES PALÉOFAUNIQUES PROVENUS DE QUELQUES ÉTABLISSEMENTS FÉODAUX RURAUX DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

On a étudié les restes fauniques provenus des fouilles exécutées dans cinq stations du haut moyen âge. Les établissements appartiennent à deux régions différentes : la „plaine” de NE de la Moldavie et la zone précarpathique.

On détermine les groupes des animaux trouvés et pour les mammifères on donne aussi la fréquence des espèces (Tabl. I—V). L'étude somatoscopique et biométrique met en évidence les caractéristiques des espèces. Finalement on établit des données sur les occupations de la population humaine et sur le milieu environnant.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. 1, Gallus domesticus, tibiotarse, à droite (Siliște) et tarsométatarse d'une femelle à gauche (Negrești); 2, Bos taurus, crâne fragmentaire (Siliște); 3, Bos taurus, métacarpes, à gauche mâle (Hlincea), à droite femelle (Siliște); 4, Equus caballus, tibia (Siliște); 5, Ovis aries, corne d'une femelle (Hlincea); 6, Canis familiaris, crâne (Mălești); 7, Capreolus capreolus, bois d'un individu abattu (Hlincea); 8, Cervus elaphus falanges I (Negrești); 9, Lepus europaeus, humerus fragmentaire (Negrești).